

Onko kirjan aikakausi ohi?

Mikko Lehtonen (2001). **Post scriptum**. Vastapaino.

Kaikenkarvaisten uusmediailmiöiden vallatessa 2000-lukulaisten tajuntaa on virinnyt pelkoja perinteisen kirjan ja jopa lukutaidon katoamisesta. Kirjan kuolemaa on povattu sitä hana-kammin mitä pidemmälle digiaikaan on siirrytty. Mutta miten sitten selittyy se, että esimerkiksi Harry Potter -kirjoja – niitä aivan perinteisiä käsinkosketeltavia, ei sähköisiä – myydään miljoonia kappaleita? Tai ryöpsähtävät kirjavillitykset Da Vinci-koodin tapaan?

Laaja-alainen kirjallisuustieteilijä ja mediakulttuurin professori Mikko Lehtonen tarttuu Post Scriptum -kirjassaan pinnalla olevaan huolenaiheeseen. Kirjan synkähkö, hautakiviinkin assosioituva kansi sekä jälkikirjoitukseksi suomentuva nimi johtavat harhaan. Lehtonen tekee kaikkea muuta kuin vuodattaa kyyneliä Kirjan kuolinhetkien lähestyessä. Hän todistelee suorastaan raivokkaasti tilastojen ja tutkimusten rydyttämänä niin kirjan, lukemisen kuin painetun sanankin erinomaista vointia. Post scriptum kysyykin: miksi kirjan kuolemaa pelätään? Onko kirja arvo sinänsä?

Medioiden symbioosi

Kirjallisuustieteilijä ei selvästikään halua näyttäytyä pölyisenä bibliofiilinä, joka kirjapinjensa lomasta vastustaa kaikkea digitaalista. Post scriptumissa tarkastellaan kirjaa ja kirjallista kulttuuria osana historiallis-

ta kehitystä, jossa muutos kuuluu asiaan. Kirjallinen kulttuuri ja lukutaito on ollut kulttuurissamme korkealle arvostettua. Lehtonen kyseenalaistaa itsensä selvänä pidetyn sädekehän: kirja on lopulta vain väline, tiedon säilytysesine.

Vaikka Post scriptum onkin kirja kirjasta, se toimii myös johdatuksena nykyisen mediakulttuurin piirteisiin. Myöhäismodernissa kulttuurissa kirjan kuninkuusasema on kadonnut ja siitä on tullut vain yksi säie medioiden symbioottisessa massassa.

Käsitteet intermediaalisuus, multimodaalisuus ja medioituminen toistuvat Lehtosen argumenteissa. Termit liittyvät median keskeisyyteen ja rajattomuuteen: maailma koetaan yhä enemmän median kautta, ja media on kokonaisuus, jossa eri mediamuodot elävät kytköksissä toisiinsa.

Kaupalliset arvot jyräävät kulttuuriset

Lehtonen tyrmää väitteet kirjan kuolemasta, mutta myöntää kirjallisen kulttuurin olevan voimakkaasti muutoksessa. Lisäksi tekstin edetessä käy ilmi, ettei kaikki ole kuitenkaan niin hyvin kirjamaailmassa. Amerikkalaisen tulosvastuuajattelun levitessä kustannusalalle kaupalliset tavoitteet jyräävät yhä useammin kulttuuriset arvot alle. Kirjakauppojen ja kirjastojen valikoimat supistuvat samalla, kun muutamat hittikirjat saavat ennennäkemättömiä menestyksiä – kuten edellä maini-

tut Harry Potter ja Da Vinci-koodi.

Digiajan haasteet

Lehtosen tekstistä kuultaa humanistin perisynti: halu selittää ja hamuta aiheesta kaikki mahdollinen. Paljon tietoa, numeroita ja tilastoja sisältävä kirja pyrkii uskottavuuteen kaikilla aloilla, mutta punainen lanka olisi voinut säilyä paremmin rajatummassa lähestymistavassa.

Toisaalta juuri moninäkökulmaisuus saattaa olla kirjan etu. Lehtonen kirjoittaa sekä vanhanaikaisen lukutoukan että uuden teknologian tuntijan näkökulmasta. Samassa asemassa ovat äidinkielen opettajat, kirjallisen kulttuurin asiantuntijat, joiden vastuulle on nyt tullut myös mediakasvatus. Heille kirja tarjoaakin varmasti erinomaista pohdiskelumateriaalia.

Mikä sitten on kirjan osa moninaistuvassa, kuvallistuvassa mediakulttuurissa? Lehtosen mukaan kirjat ajatusten leivittäjinä ja kantajina ovat ”huolellisemmin ja perinpohjaisemmin argumentoituja” kuin monet muut mediamuodot. Lisäksi tutkija esittää mielenkiintoisen ajatuksen fiktiosta. Mielikuvituksen ja fiktion avulla voidaan hänen mielestään vähentää ristiriitoja esimerkiksi monikulttuurisessa ympäristössä. Tässä tehtävässä kirjoilla on edelleen tärkeä osansa.

VERA SAARIVUORI